

A csehszlovák hadsereg második bevonulása után (1918. dec. 7.) indult meg Ruttkából az első tömeges elvándorlás, és ekkor nyilvánult meg az első tömeges pozitív visszhangja a csehszlovák állam létrejöttének.

A túrócszentmártoni Szlovák Nemzeti Tanács a ruttkai származású evangélikus lelkészt, Andrej Mihalt bízta meg a ruttkai helyi Szlovák Nemzeti Tanács megalapításával. 1919. december 15-ére szlovák népgyűlést szerveztek Ruttkára, amelyre kizárólag a szlovákokat várták el. A népgyűlésre más településekről is érkeztek résztvevők. Magán a demonstráción egyetlen ruttkai polgár sem vett részt. A rendezvény szónokai támogatásukról biztosították a csehszlovák államot, és a ruttkai polgárokhoz nem kevés kéretlen, kritikus és egyáltalán nem hízelgő beszédet címeztek.

A második vizsgált településen, Túrócszentmártonban, a központi (össz-szlovák jellegű) Szlovák Nemzeti Tanács 1918. október 30-án jött létre az egész szlovák nemzet közös érdekeinek védelmében és képviselőként. Helyi változata a Szlovák Nemzeti Gárdával egyetemben november 3-án alakult meg. A Gárdát megalakulása pillanatától támogatták a helyi magyar hivatalok és a módosabb polgárok is.

Összehasonlítva a ruttkai Munkástanácsot a központi Szlovák Nemzeti Tanáccsal, megállapítható, hogy a Munkástanács olyan helyi intézmény, amely önmagáért áll ki, ezzel szemben a Szlovák Nemzeti Tanács olyan központi intézmény, amely a szlovák nemzetet képviseli.

Túrócszentmártonban a magyar identitású lakosság önállóan szerveződött. Az 1818. november 4-én megalakult helyi Magyar Nemzeti Tanács élén gróf Révay László és Záhurecky Miklós alispán állt. A szervezet nyilatkozatában egyértelműen hangsúlyozta a történelmi Magyarország egységét, határainak megváltoztathatatlanágát, melynek keretén belül a szlovákoknak autonómiát biztosítanak. Bár a Szlovák Nemzeti Tanács hivatalosan nem ismerte el a magyar identitású lakosság egyéni képviselőinek létezését a szlovákok által lakott területeken, a valóságban mégis intenzív együttműködés kezdődött a helyi (még mindig magyar) hivatalokkal.

A harmadik vizsgált településen, Szucsányban, elsőként a Polgári Gárda jött létre, majd ezt követően alakult meg a Szlovák Nemzeti Tanács. A magyarosítási tevékenységgel vádolt Bartolomej Jelinek jegyző a deklaráció kinyilvánítása után az aljegyzővel együtt menekülni kényszerült. Az 1918. november 5-ről 6-ra virradó éjszaka a szabadság forradalmi hevétől feltűzelve egyes szucsányi lakosok számos zsidó üzletet fosztottak ki. Maga a Szlovák Nemzeti Tanács szucsányi szervezete 1918. november 17-én az istentiszteletet követő gyűlésen állt össze: elnöke a helyi katolikus pap, Ján Uhrín lett, tagsága tíz katolikus és tíz evangélikus földművesből és 10-12 munkásból álltak össze.

A szerző három forradalmi önkormányzati típust (Szlovák Nemzeti Tanács, Magyar Nemzeti Tanács, Munkástanács) és azok fegyveres szervezeteit vizsgálta, elemezve azok deklarációit és bemutatóva a szervezetek képviselőit.

Császári Éva

Generációs lázadás a szocialisták között a táborban 1900 és 1920 között

Fasora, Lukaš: Generační revolta v socialistickém táboře v letech 1900–1920. = Český časopis historický. 110. r. 2012. 2. no. 288–317. p.

A szerző a 20. századi társadalmi és kulturális konfliktusok legjelentősebb mozgatórugójának a generációs konfliktusokat tekinti.

Az ún. generációs módszer őshazája Németország. A kutatási módszer alapjául négyféle forrástípus szolgált: a szocialista, ill. más politikai táborok sajtótermékei, az országos hatókörű politikai hivataloknak az ifjú radikálisokról összegyűjtött feljegyzései, a szocialista pártok archív forrásai és az egykori ifjúsági mozgalmak kiemelkedő egyéniségeinek visszaemlékezései, biográfiai hagyatékaik.

A kutatási módszer Karl Mannheim *Das Problem der Generationen* (1927) című alapművére támaszkodik, amely szerint a 20. századi európai társadalomban a generációváltásokat az ifjú generáció specifikus világlátása, a közéleti események egyedi interpretálása, álláspontjuk, értékrendjük elfogadtatásának igénye okozta.

A szocialista ifjúságnak a klerikalizmushoz és a militarizmushoz való viszonyában az 1900–1920-as években a közéletben szerepet vállaló generációkkal összefüggő társadalmi és kulturális változások okai kerülnek nyilvánosságra.

A hadseregnek és az egyháznak a közéletre gyakorolt hatása a Habsburg Birodalomban a demokrácia egyéni felfogását jelképezi. A két intézménynek a politikai szférán és a különleges törvényi előírásokon kívül való helyezése a hatalmi kompromisszum kulcspontját képezte, amelyet maga Ferenc József császár a birodalom legfejlettebb nemzeteinek polgári elitjeivel kötött meg.

A 19. század 90-es éveiben jelennek meg először a demokrácia fent említett felfogásával kapcsolatos elégedetlenség jelei az ifjú értelmiség köreiben.

Az osztrák állam saját igényei szerint kívánta szocializálni az ifjúságot, amelyet a hazafias kötelességek mítoszára alapozott. Az osztrák állami neveléssel szemben hamarosan megjelent a konkurencia. A szociáldemokrata ifjúsági szervezetek 1900 után kezdtek tömegesen megjelenni a közéletben. Agresszív agitációjukra válaszul elkezdtek szerveződni a katolikus, a nemzeti szocialista és az agrárfjúsági szervezetek. Azonban a szocialista ifjúsági szervezetek nem értek el egyforma hatást Csehország különböző területein.

Az első világháború kitöréséig a szociáldemokrata és a nemzeti szocialista irányultságú ifjúsági szervezetek játszották a kezdeményező szerepet az ifjúság irányításában: a birodalmi iskolarendszerrel, a hadsereggel és a római katolikus egyházzal szemben megfogalmazott éles kritikájuk konkrét és gyakran drasztikus élményekből táplálkozott. Az ifjúság a közélet igazságossága mellett szállt síkra, harcolva a klerikalizmussal és a militarizmussal, amelyeket a társadalmi és a kulturális elnyomás eszközeinek tartott.

Az ifjú és az „öreg” szocialisták közötti különbség a szocializmus nagyszabású eszméinek felfogásában jelentkező opportunizmusban és konzervativizmusban rejlett.

Az állami oktatási rendszer az állam és különösen a római katolikus egyház befolyása alatt állt. Amíg a szocialista ifjúsági szervezetek nyíltan nem buzdították az ifjúságot a vallásgyakorlás mellőzésére, a birodalmi szervek nem léptek fel ellenük.

Az ifjú szocialisták az egyház elleni harcban két leküzdhetetlen akadályba ütköztek: az egyik gátat az képezte, hogy még a legelkötelezettebb szocialisták is papíron katolikusok maradtak, és legfőképpen a szocialista gondolkodású munkások feleségei az „egyházi erkölcs” hívei maradtak. A másik akadály abban nyilvánult meg, hogy az antiklerikális propaganda nem talált azonos fogadtatásra a városban és a vidéken. Legkevésbé a morvai vidéket érintette meg ez a fajta propaganda.

A fő konfliktus továbbra is az oktatás ügye maradt. Az ifjúsági szervezetek igyekeztek nyomást gyakorolni a tanítók jogi helyzetének javítása érdekében, továbbá követelték a haladó nézetek terjesztését, az evolúciós elmélet oktatását, elutasították a vallási nevelés kiemelt státuszát.

A militarizmus elleni harcban mind a nemzeti szocialisták, mind pedig a szociáldemokraták esetében rendkívül markánsan mutatkozott meg a generációs különbség. A birodalom katonai politikája ellen irányuló radikális támadás egyenesen az uralkodó ellen irányult.

A szocialista ifjúság a katonai szolgálati idő lecsökkentését (háromról két évre) és új katonai büntetőtörvény bevezetését követelte. Az idősebb szociáldemokrata vezetők hamar belátták, hogy a militarizmussal szemben

nem hatásosak a demokratikus eszközök, ezért mértékletességre intettek. Az antimilitarista kampány 1905 és 1909 között éleződött ki. A harc áttért a hadsereg és a katonai szolgálat fontosságáról.

Az első világháború előtti szocialista ifjúsági szervezetek addig nem látott radikalizmust vittek a közéletbe, égető társadalmi és kulturális problémákat vetettek fel. Az általánosan elfogadott nézetek spektruma kitágult.

Az oroszországi bolsevik forradalom politikai kontextusba helyezte a cseh szocialista ifjúsági lázadást, amely végül a generációs mag ideológiai homogenitásának megszűnésével és a generációs zendüléssel zárult le.

Az ifjúsági lázadásnak öt fázisa különböztethető meg: az első szakasz 1905-ig tartott és az ifjúsági szervezetek megalakulását ölelte fel. A második fázisban (1905–1914) a lázadás jelentős társadalmi méretet öltött, a harmadik szakaszban (1914–1917) e szervezetek szociális mozgalomként működtek. 1917 és 1918 között a generációs mag jelentősen kitágult. A háború befejeztével pedig a lázadás visszatért a negyedik fázisba.

A generációs lázadás fő politikai örökösének szerepébe a Csehszlovák Kommunista Párt került, de valójában az egész cseh társadalom e zendülés örökösének tekinthető, melynek következtében sikerült elszakadnia a konzervatív katolikus birodalmi hagyományoktól.

Császári Éva

A két világháború közötti Jugoszlávia nemzetépítési törekvései és kivándorlási politikája

Brunnbauer, Ulf: Emigration Policies and Nation-building in Interwar Yugoslavia = European History Quarterly, 2012, 42. Vol. 2012, 4. No. 602-627.p.

A cikk Jugoszlávia kivándorlási politikája és nemzetépítési törekvései közötti kapcsolatot vizsgálja, az 1918 – 1941 között eltelt időszakban. Az írás abból az alapvető premisszából indul ki, hogy a Jugoszláv jugoszláv politika korabeli vezetői a kivándorlást a jugoszláv nemzetépítés érdekében, és annak eszközeként használták fel. Céljuk volt egyfelől a kivándorolt szlávok diaszpóráinak létre segítése, valamint a nem szláv etnikumú lakosság Jugoszlávia területéről való kivándorlásának elősegítése, amelyvel egy a korábbinál homogénebb nemzeti összetétel létrejöttét remélték előmozdítani.